

ТОМО ПАПИЋ

ЂУРОВИЋЕВ РОМАН *ПОД ВЕДРИМ НЕБОМ* *

Романескна прича *Под ведрим небом*, објављена прије пола вијека, спада у групу Ђуровићевих дјела која до сада нијесу потпуније вреднована. Слаба рецепција овог романа посљедица је, чини се, више помањкања *свежине*,¹ него његове умјетничке недовршености. Већина тема, о којима се ту нашироко прича, преузета је из збирке приповиједака *Међу брђанима* (1936), књиге што је представила Ђуровића као врсног приповиједача fine инспирације и богатог језика. Духовно нераскидиво везан за мајку – земљу (Црну Гору) и земљаке патнике, он, ни након двадесет година књижевног рада, није могао да превазиђе регионализам, изиђе из уских тематских оквира. – На сличан начин овај је прозаист, крајем тридесетих, саздао први роман, али у њему је боље искористио своје солидно приповједачко искуство.

Под ведрим небом је класично реалистичко социјално дјело прилично богате садржине. У средишту приповиједања је тегабни и биједни живот породице црногорског печалбара, који се одвија на врлетима и малим неплодним њивама села Каменштака. Дакле, већи дио фабуле везан је за скоро изоловано насеље у коме се читује све што је карактеристично за читаву Црну Гору. Писац то изрично саопштава:

Село Каменштак није горе ни боље, није сиромашније ни богатије, него остала села на кршу. (стр. 24).

У овом роману нема доминације главног лика. Јелена, млада кћерка печалбара Бошка, јесте у првом плану, али и неким епизодним лицима посвећује се доста пажње. Овакво устројство проистекло је из

* Душан Ђуровић, *Под ведрим небом*, Просвета, Београд, 1950.

¹ Јован Деретић, *Крајка историја српске књижевности*, БИГЗ, Београд 1987, 282.

Ђуровићеве намјере да да потпуну слику црногорског села на „почетку” двадесетог вијека, расвијетли, што је и наговијештено у трећем поглављу, оба лица Црне Горе:

Има Каменштак оно што има Црна Гора (...): има слабих и јаких људи, два образа и два виђења. (25)

Судбине ликова такве какве су условљене су углавном материјалним приликама. Јелену, ту патријархално одгојену дјевојку, што, како би рекао Матавуљ, часно *рајује за живоић*, сиромаштво тјера у најам у Банин, код богатог сељака Микоње, који је обешчисти и, пола године потом, склони у затвор да би спасао сопствени образ. Исти је узрок моралног посрнућа Јелениног негативног пандана – Милице, служавке у варошкој кафани. – Протагонисткињи аналоган лик – Радуш² одлази у нови дом касно, по заповијести стрица, јер до тада је мислила само о дједи свога сиромашног брата и настојала да им помогне. Наратор је није случајно здружио с главном јунакињом, већ стога да би наговијестио да ће и Јелену срећа мимоићи.

Мати Јеленина – Новка – појављује се или спомиње у већини поглавља романа. Она је брђанка прости душе и чистих осећања, заокупљена радом: (...) *на њољу су је свиџања налазила и мрак засијао* – каже писац. (32) Уморна од живота, вјерује да ће и над њеним домом једнога дана проведрити; полаже наду у сина школарца као сребрн новчић у божићни крух.

Недалеко од Новке, *сџоручице мајке*, каменштачког врела доброте, мотри и ослушкује, преко живица, Фемија, жена болесно знатижељна и склона завидљивом уплитању у туђ живот. И овај и остали негативни ликови, осим Микоње, приказани су овлашно; *ћредсџављају само њозадину на којој блисџају они друђи – њозийџивни*. Истина, ни та лица нијесу до краја индивидуализована.

На страницама романа *Под ведрим небом* врви мноштво ликова, али само су два такви да их читалац „не може заборавити”: Шкрњо и Маринко. Обојица су „епизодисти”, а памте се више по спољашњости и жалу за добрим старим временом него по природи. Први је бивши племенски барјактар, стар, па слијеп и више у „царству духова”; други дрвосјеча, приглупи поштењак, који начином живота и изгледом подсјећа на прачовјека. Први је ту да онако сујевјеран понешто „објасни”, бесједи о чојству и јунаштву старих Црногораца, али и упозори да је људи здравога морала све мање; други да над њим (Шкрњом), пошто се упокојио, завапи и каже:

² Име је симболично, означава једну од њених особина.

Нема више Шкрњове Црне Горе, нема више (...) чојства и јунаштва. (298)

У старом барјактару удружене су све узорне врлине једног покољења које је силазило са животне позорнице у годинама Ђуровићевог дјетињства.

Нестајање витешког времена није једина тема којој се овај писац враћао. И у ранијим дјелима писао је, поред осталог, о сиромаштву људи „бивших звања”, трагичним судбинама печалбара, зачуђености црногорског човјека пред знацима новог времена,³ загонетној везаности Црногораца за родно тле, њиховој постојаности у невољама.⁴ Црногорски крш одређује не само судбину него и темперамент и карактер Ђуровићевог човјека:

Црногорски човек је од камена створен, али је чвршћи од њега: колики је његов бол, јад, колика борба; ћути и верује, мучи се и нада... (стр. 19).

Ђуровићев доживљај сурове црногорске природе је чисто поетски, камен је његова највећа опсесија, као што је море Типикова, планина Кочићева, а равница опсесија Вељка Петровића. Он га персонификује и употребљава уз ту ријеч двадесетак епитета: *љуџи, тврди, золи, сиви, уклеји, сирашни, чемерни, вечни, свети...* Већина наведених одредби изван је успјелих описа којих у роману *Под ведрим небом* није мало.

Највише домете Ђуровић је постигао управо у дескрипцији, дескрипцији стихија, ликова, пејзажа. Описи стихија (олуја и пожара) сачињени су од визуелних и акустичких детаља, а главна су им обиљежја динамика слика и полуфункционалност. Опис олује у двадесет четвртом поглављу, рецимо, ту је да разбије монотонију наративног тока, али и да наговјести драму најамнице Јелене. – Портрети неколико ликова (Јеленине мајке, самохраног Перише Марковића, старог барјактара, Микоње и Маринка) по сликовитости се могу поредити са најуспјелијим у нашој књижевности. Навешћемо само један:

Стари слепац је седео у столовачи насред куће, имао је крупну главу, лице дугачко и обешено, смежурано, беле густе бркове, беле и настрешене веђе, главу као сребро, очи мале, помућене и испијене, усахле и ишчезле зенице, са (...) неизмерном тамом у њима. (36)

³ Душан Ђуровић, *Међу брђанима*, Геца Кон, Београд, 1936.

⁴ Исти, *Дукљанска земља*, Геца Кон, Београд, 1939.

Овакви описи, рекосмо, нијесу једини валер овога дјела. Оно се одликује добром композицијом, лако, живописном и често узбудљивом нарацијом, усмјереном не само на вањско него и на унутрашње (стрепње, слутње, надања јунака). Усмјереност на спољашње преовлађује, али драмски набој је више у унутрашњем. – Драматичност се постиже и повременим одлагањем откривања субјекта или објекта радње.

Читаоца романа *Под ведрим небом* особито фасцинира пишчева изванредна способност уживљавања. Благодарје тој способности, он је успјешно предочи психолошка преживљавања неколико јунака.

Интересантно је да овдје нема неких квалитета који су прилично уочљиви у збирци приповједака *Међу брђанима*. Мислимо, првенствено, на мисаоност. Мисаоно сиромаштво је, уз непотпуност карактеризације ликова, најуочљивија слабост дјела.

На основу реченог, може се извести само један закључак: *Под ведрим небом* је књига у којој има и животне истине и умјетничке љепоте, те, као таква, заслужује више пажње.

Томо Папић

ĐUROVIĆ'S NOVEL „UNDER THE SERENE SKY”

Summary

Dušan Đurović (1901) is one of our rare writers who knew all faces of Montenegro, the land which suffered through many years, but also had mystical connection between highlanders and its ruhged regions. And that is (weary and miserable life of Montenegro peasants and their antaeus connection with homeland). The very main topic of his Novel.

„Under the serene sky” which derives from collection of his tales „Among Highlanders”. Published in 1950, that is to say, when the attantion of majority of literary criticism was directed to secon war prose, this novel with few thematic news was forgotten very soon.

A careful reader will notice that literary work in question lacks a few things (incomplete characterization of figures, meditative deficiency...) but also has some artistic qualities (picturesque descriptions, good composition vivid and exciting recounting). Its historical value is indisputable. Namely, there weren't presented just tragic and individual destinies, but complete illustration of Montenegro in the „Beginning” of the 20th century.